

ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی

علوم اجتماعی

(دوره‌ی آموزش متوسطه)

مجموعه راهنماهای تولید کتاب‌های آموزشی - ۱۰

ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی
راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی برای
ناشران نویسندگان و معلمان مؤلف

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک‌آموزشی
تایستان ۸۳

مقدمه

با ورود به هزاره‌ی سوم میلادی، پیشرفت‌ها و تجربیات نوین آموزشی، این امکان را فراهم ساخته است که سخن گهربار پیامبر اسلام (ص)، «ز گهواره تا گور دانش بجوی»، یا به عبارت دیگر «یادگیری مادام‌العمر»، مصداق عملی یابد. امروزه یادگیری به زمان حضور در مدرسه محدود نمی‌شود، بلکه همان‌طور که در گزارش کمیسیون بین‌المللی درباره‌ی آموزش برای قرن بیست و یکم با عنوان «یادگیری، گنج درون» (۱۹۹۵، Dolors) بیان شده است، یادگیری تمام جنبه‌های حیات انسان را دربرمی‌گیرد. تحقق چنین امر خطیری بدون بازنندیشی، بازسازی ساختارها و بازآفرینی مؤلفه‌های نظام آموزشی و زیرساخت‌های آن، بعید می‌نماید.

یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین منابع تحقق یادگیری مؤثر و پایدار در کشورمان، کتاب‌های آموزشی هستند. یادگیری اطلاعات از طریق کتاب، علی‌رغم گسترش اینترنت همچنان اهمیت خود را حفظ کرده است. (گانبیه وریس، ترجمه‌ی مهجور، ۱۳۷۸).

کتاب‌های آموزشی توانسته‌اند، در کنار ابزار پیچیده و سریع توسعه یافته‌ی رسانه‌ای در سراسر نظام‌های آموزشی جهان همچنان اهمیت خود را حفظ کنند و به تحقق یادگیری در سطوح مختلف فراگیران پردازند.

در حال حاضر، «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش»، به عنوان یکی از مؤسسات بزرگ علمی فرهنگی و آموزشی کشور، در امر پژوهش، برنامه‌ریزی، تولید و ارزشیابی کتاب‌های آموزشی نقش عمده‌ای دارد. این سازمان، علاوه بر ساماندهی امور تولید و نشر کتاب‌های آموزشی، امر راهنمایی و جهت‌دهی به دست‌اندرکاران امور چاپ

و نشر، در راستای تولید کتاب‌های آموزشی مناسب و مورد نیاز نسل دانش‌آموزی، اولیاء، معلمان و کارشناسان آموزشی سراسر کشور را بر عهده دارد. آنچه در مجموعه‌ی حاضر فراهم شده است، تلاشی مقدماتی برای نیل به این مقصد می‌باشد. امیدواریم با نظرات ارشادی و اصلاحی کلیه‌ی صاحب‌نظران امر تعلیم و تربیت، در گام‌های بعدی، این تلاش‌ها کامل‌تر شوند و به سمت تحقق هدف‌های متعالی و آرمانی نظام آموزشی کشور پیش روند.

دفتر انتشارات کمک‌آموزشی

آموزش علوم اجتماعی

دوره‌ی نوجوانی و جوانی با ویژگی‌هایی چون داشتن روحیه‌ی استقلال‌خواهی، تفکر و تصمیم‌گیری مستقل، مسئولیت‌پذیری، برقراری ارتباط صحیح و گسترده با دیگران، آینده‌نگری و بازاندیشی در مسائل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، از سایر دوره‌ها متمایز می‌شود. نوجوان برای دستیابی به این ویژگی‌ها ورود به دنیای بزرگ‌ترها، نیازمند کسب شناخت، نگرش و مهارت لازم برای زندگی اجتماعی است. او نیاز دارد بداند کیست، چگونه بشناسد، چگونه انتخاب کند و چگونه عمل کند. وی نیازمند علمی است که او را به اندیشیدن، پژوهیدن و مطالعه‌ی زندگی اجتماعی به گونه‌ای دقیق و نظام یافته تشویق کند؛ علمی که به او کمک کند، به موضوعات و مسائل اجتماعی پیرامون خود از دریچه‌ی جدیدی بنگرد و به او شناخت بهتری از جامعه بدهد. شاید علوم اجتماعی و از جمله جامعه‌شناسی بیش‌ترین توان بالقوه را برای این کار داشته باشد. از این رو تربیت انسان‌هایی مؤمن و معتقد به ارزش‌ها و باورهای دینی، فرهنگی و ملی، و شهروندانی شایسته و آگاه از موضوعات و مسائل اجتماعی، برخوردار از روحیه پژوهشگری، خلاقیت و نقادی و دارای توانمندی‌های لازم برای تحلیل موضوعات و مسائل اجتماعی و کاربرد آن‌ها در زندگی شخصی و اجتماعی، از جمله هدف‌های آموزشی علوم اجتماعی است.

بنابراین، این آموزش باید ویژگی‌هایی داشته باشد که عمده‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. توجه به قلمروهای گوناگون در هدف‌های آموزشی

هدف‌های آموزشی در سه حیطه‌ی دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها تدوین شده‌اند. شناخت مفاهیم و مهارت‌های اجتماعی از لوازم جامعه‌پذیری است، ولی شرطی کافی نیست. فرد باید نسبت به مهارت‌ها و رفتارهای اجتماعی گرایش قلبی پیدا و آن‌ها را در وجود خود درونی کند. علاوه بر آن، توانایی بروز آن‌ها را نیز بیابد.

۲. تأکید بر مفاهیم اساسی و روش‌ها به جای انتقال انبوه

واقعیت‌های علمی

آشنایی با موضوعات و مسائل اجتماعی، تحلیل آن‌ها و تعمیق شناخت تأثیرات متقابل فرد و جامعه، از هدف‌های اساسی کتاب‌های علوم اجتماعی دوره‌ی متوسطه است. تحقق این هدف‌ها، نیازمند استفاده از دانشی است که بتوان با آن، موضوعات و مسائل را تحلیل کرد و با ساختن دستگاه منسجمی از مفاهیم، توانایی دانش‌آموز را در شناخت، درک و تجزیه و تحلیل این مسائل افزایش داد و او را واجد بینشی علمی کرد که با آن بتواند، روابط بین اجزای یک «کل» را درک کند.

۳. ارتباط با زندگی روزمره و محیط اجتماعی

آموزش و تربیت اجتماعی باید با زندگی دانش‌آموز همراه شود. محتوا و مطالب علمی نباید به طور خشک و بی‌روح و بی‌ارتباط با زندگی دانش‌آموز مطرح شوند. بنابراین لازم است، به جای انتقال انبوه واقعیت‌های علمی بر مفاهیم اساسی و کاربرد آن‌ها در تحلیل موضوعات و مسائلی از زندگی دانش‌آموز نظیر: انتخاب دوست، استقلال‌طلبی، بحران هویت و کنکور، تأکید شود، برای تلفیق علم با زندگی فرصت‌هایی پدید آید و آمادگی‌های

لازم برای زندگی اجتماعی و شغلی آینده و برخورد مناسب با مسائل آن فراهم شود.

۴. انتخاب دیدگاه مناسب برای تحلیل جامعه‌شناسی

با توجه به این که پدیده‌های انسانی، واقعیتی چندوجهی هستند، در علوم اجتماعی دیدگاه‌ها و چارچوب‌های نظری گوناگونی برای تجزیه و تحلیل این پدیده‌ها وجود دارند که هر کدام از آن‌ها، تحلیلگر جنبه یا وجهی از پدیده‌ها هستند؛ مثلاً:

- در یک دیدگاه، پدیده‌ی اجتماعی در یک ماهیت درهم تنیده، زنده، سازگار و در قالب یک نظام اجتماعی درک می‌شود. این امر مستلزم این است که در اجزا وحدتی بازشناخته شود که براساس آن، اجزا درهم تنیده شوند و یک هویت به دست آورده باشند. در این دیدگاه، به جای تأکید بر کنش اجتماعی، بر ساخت اجتماعی و تأثیرات جبری آن بر کنش افراد تأکید و جامعه چیزی به مراتب بیش‌تر از جمع جبری اعمال فردی تلقی می‌شود. پس جامعه بر فرد مقدم است. انسان بدون جامعه متصور نیست و عمل او فرآورده شرایط اجتماعی است. این دیدگاه، توسط اغلب نظریه‌پردازان کلان جامعه‌شناسی (کارکردگرا، ساخت‌گرا، تضادی و...) پذیرفته شده است.

- اما در دیدگاه دیگر، در بررسی پدیده‌ی اجتماعی، آن را به اجزا تجزیه و تفکیک و عناصر سازنده‌ی آن را بررسی می‌کنند. به طور مثال، در دیدگاه «کنش متقابل نمادی» از میان کنش اجتماعی و ساخت اجتماعی، بر عناصر فعال و خلاق رفتار انسانی تأکید می‌شود.

- دیدگاه دیگری که از پیوند میان دو دیدگاه قبل به وجود آمده، معتقد است که هر کدام از دو دیدگاه بالا، وجهی از واقعیت اجتماعی را برای ما آشکار می‌سازد و هر کدام پدیده‌های اجتماعی متعددی را می‌تواند تبیین کند. بنابراین باید بدون پذیرش تقدم جامعه بر فرد یا برعکس، رابطه‌ی

دیالکتیکی متقابلی بین آنها در نظر گرفته شود؛ نه کنش افراد را مقدم بر ساختها و نه ساختها را مقدم بر کنش افراد بدانیم. بلکه این واقعیت را باید شناخت که از یک سو، ساختار زمینه‌ی عملکرد اجتماعی کنش‌گران را تعیین می‌کنند و از سوی دیگر عوامل انسانی با کنش‌های به نسبت آگاهانه‌شان شرایط بازتولید این ساختارها را فراهم می‌سازند.

۵. ترغیب دانش‌آموز به مسئولیت‌پذیری و اصلاح جامعه

هرچند که کنش انسان زمینه‌ی اجتماعی دارد، اما این رابطه یک‌طرفه نیست. همان‌طور که ساختارها زمینه‌ی عملکرد اجتماعی کنش‌گران را تعیین می‌کنند، عوامل انسانی نیز با کنش‌های به نسبت آگاهانه‌شان شرایط بازتولید این ساختارها را فراهم می‌سازند. پس باید به نقش فعالانه و خلاقانه‌ی کنش‌گران در شکل‌گیری این ساختارها توجه کرد. به عبارت دیگر، در محتوای کتاب‌های علوم اجتماعی، گرچه به ساختارها توجه می‌شود، لیکن فرد به عنوان عنصری بی‌اراده و غیرمؤثر در آن مطرح نیست، بلکه فردی موردنظر است که ضمن تأثیرپذیری از ارزش‌ها و الگوهای رفتاری می‌تواند بر آنها تأثیر بگذارد و برای اصلاح امور اقدام کند. به عبارت دیگر، ارتباط دوسویه میان فرد و جامعه را مبنای تحلیل و بررسی موضوعات و مسائل قرار دهد. بدین‌وسیله، دانش‌آموزان برای تصمیم‌گیری و برخورد مسئولانه در مواجهه با مسائل، آموزش داده می‌شوند.

هدف‌های کلی آموزش درس‌های علوم اجتماعی در دوره

آموزش متوسطه

الف) قلمروی شناختی

۱. آشنایی با مباحث علوم اجتماعی و کاربرد آنها در تحلیل موضوعات

و مسائل اجتماعی

۲. آشنایی با موضوعات و مسائل اجتماعی، به طور اعم (اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی)
۳. شناخت تأثیرات متقابل فرد و جامعه
۴. شناخت وظیفه‌ی فرد نسبت به دیگران

ب) قلمروی نگرشی

۱. ایجاد نگرش مثبت نسبت به علوم اجتماعی و کاربرد آن در زندگی فردی و اجتماعی
۲. تقویت خلاقیت‌های فردی و روحیه‌ی پژوهشگری
۳. تقویت و تعمیق گرایش مثبت نسبت به ارزش‌های مطلوب در جامعه
۴. تقویت و تعمیق نگرش منفی نسبت به ضدا ارزش‌ها در جامعه

ج) قلمروی مهارتی

۱. کسب توانایی کاربرد مفاهیم علوم اجتماعی در زندگی اجتماعی
۲. کسب توانایی در تجزیه و تحلیل موضوعات و مسائل اجتماعی
۳. کسب توانایی در انجام تحقیقات ساده در زمینه‌های اجتماعی
۴. تقویت مهارت‌های اجتماعی (ایجاد رابطه با دیگران، شغل‌یابی، همکاری، احترام به دیگران، تحمل آرای دیگران و...)

هدف‌های کلی آموزش درس مطالعات اجتماعی پایه‌ی اول

دوره‌ی متوسطه

الف) قلمروی شناختی

۱. شناخت مفهوم گروه و ضرورت و اهمیت آن در زندگی فردی و اجتماعی
۲. آشنایی با چگونگی تکوین گروه و روابط گروهی

۳. شناخت مسائل و مشکلات عمده روابط گروهی
۴. شناخت مفهوم نظام اجتماعی و اجزای آن
۵. آگاهی از ضرورت و اهمیت تشکیل خانواده
۶. شناخت خانواده به عنوان یک نظام اجتماعی
۷. آشنایی با مسائل و مشکلات عمده خانواده
۸. شناخت مفهوم نظام اقتصادی و اجزای آن
۹. درک اهمیت اشتغال در زندگی فردی و اجتماعی
۱۰. آشنایی با عوامل عمده‌ی انتخاب شغل
۱۱. شناخت بی‌کاری به عنوان یکی از آسیب‌های نظام اقتصادی
۱۲. شناخت مفهوم نظام سیاسی و ضرورت و اهمیت آن
۱۳. آشنایی با انواع عمده نظام سیاسی
۱۴. آشنایی با ساختار نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۵. آشنایی با روابط متقابل نظام‌های اجتماعی با یکدیگر

ب) قلمروی نگرشی

۱. تعمیق گرایش مثبت نسبت به ارزش‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه
۲. تقویت گرایش مثبت نسبت به مشارکت در امور اجتماعی و سیاسی
۳. تقویت روحیه‌ی تحمل آرای دیگران و انتقادپذیری
۴. تقویت روحیه‌ی جمع‌آوری اطلاعات لازم برای تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی
۵. تقویت و پرورش روحیه‌ی مسئولیت‌پذیری در فعالیت‌های اجتماعی
۶. ایجاد و تقویت نگرش مثبت نسبت به حرفه‌های مولد و معاش حلال
۷. کسب روحیه‌ی پاسداری از استقلال همه‌جانبه‌ی کشور و نفی هرگونه ستمگری و ستم‌پذیری.

ج) قلمروی مهارتی

۱. کسب توانایی مشارکت در امور اجتماعی و سیاسی
۲. تقویت مهارت‌های اجتماعی (ایجاد رابطه با دیگران، شغل‌یابی، همکاری، احترام به دیگران، تحمل آرای دیگران، انتقادپذیری، انتقادگری و...)
۳. کسب توانایی انجام تحقیقات ساده در زمینه‌ی موضوعات اجتماعی
۴. تقویت مهارت‌های فرایند تفکر نظیر مشاهده، بحث، مقایسه و تجزیه و تحلیل
۵. تقویت مهارت‌های ارتباطی و گروهی از طریق فعالیت‌های گروهی
۶. کسب توانایی تجزیه و تحلیل موضوعات و مسائل اجتماعی

هدف‌های کلی آموزش درس جامعه‌شناسی در پایه دوم

رشته ادبیات و علوم انسانی

الف) قلمروی شناختی

۱. آگاهی از نحوه‌ی شکل‌گیری هویت فرد در تعامل با دیگران و در زندگی اجتماعی
۲. آگاهی از نقش افراد به عنوان صاحبان شعور و اراده و دارای قدرت انتخاب در ساختن زندگی اجتماعی
۳. آگاهی از تأثیر الزامات زندگی اجتماعی (ارزش‌ها، هنجارها، نقش‌ها، فرصت‌ها و...) در محدود کردن عمل افراد
۴. آگاهی از لزوم توجه افراد به محدودیت‌های اجتماعی در انجام امور

ب) قلمروی نگرشی

۱. کسب روحیه‌ی تعلق به هویت جمعی

۲. اهمیت دادن به تأثیر شرایط اجتماعی عمل (ارزش‌ها، هنجارها، نقش‌ها و فرصت‌ها) در انتخاب‌ها و رفتارهای فردی
۳. تقویت روحیه‌ی تلاش فردی در ساختن زندگی اجتماعی

ج) قلمروی مهارتی

۱. کسب توانایی تجزیه و تحلیل رویدادهای اجتماعی
۲. تقویت مهارت‌های فرایند تفکر، نظیر: مشاهده، تجزیه و تحلیل، بحث و مقایسه
۳. تقویت مهارت‌های ارتباطی و گروهی از طریق فعالیت‌های گروهی
۴. تقویت توانایی فرد در ارزیابی تأثیرات شرایط اجتماعی بر انتخاب‌ها و رفتارهای فردی
۵. تقویت توانایی کسب هویت جمعی از طریق تعامل با دیگران

هدف‌های آموزش درس جامعه‌شناسی پایه‌ی سوم رشته‌ی ادبیات و علوم انسانی الف) قلمروی شناختی

۱. آگاهی از مفهوم هویت ملی و مؤلفه‌های اصلی آن (اسلامی - ایرانی)
۲. شناخت نحوه‌ی ارزیابی فرد از هویت ملی و پیامدهای آن
۳. آگاهی از راه‌های حفظ هویت ملی
۴. درک آسیب‌شناسی هویت ملی
۵. شناخت عوامل مؤثر بر بقا و تداوم گروه‌های مدنی
۶. آگاهی از کارکردهای گروه‌های مدنی در زندگی فردی و اجتماعی

۷. شناخت آسیب‌شناسی گروه‌های مدنی و تأثیر موقعیت گروه‌ها در جامعه بر میزان بهره‌مندی اعضا
۸. درک مفهوم تحرک اجتماعی
۹. درک راه‌های فردی و اجتماعی افزایش بهره‌مندی‌ها و شیوه‌های گوناگون افزایش بهره‌مندی‌ها
۱۰. شناخت تأثیر شرایط اجتماعی در انتخاب‌های فرد (انتخاب شغل، گذراندن اوقات فراغت، شرکت در کنکور، مشارکت و...)
۱۱. آگاهی از پیامدهای ناخواسته انتخاب فرد
۱۲. ارزیابی جامعه از انتخاب‌های فردی

ب) قلمروی نگرشی

۱. تقویت نگرش مثبت نسبت به هویت ملی (اسلامی - ایرانی)
۲. تقویت روحیه‌ی دفاع از هویت ملی
۳. تقویت روحیه‌ی نقادی نسبت به فرهنگ ملی
۴. تقویت روحیه‌مداری اجتماعی
۵. اهمیت قائل شدن برای مشارکت در امور اجتماعی و سیاسی
۶. تقویت مهارت‌های فرایند تفکر

ج) قلمروی مهارتی

۱. کسب توانایی در انجام تحقیقات ساده‌ی در زمینه انتخاب شغل، نحوه گذران اوقات فراغت و راه‌های فردی و اجتماعی افزایش بهره‌مندی‌ها
۲. تقویت مهارت‌های لازم برای انجام فعالیت‌های گروهی
۳. تقویت مهارت برنامه‌ریزی در زمینه‌های گذران اوقات فراغت، انتخاب شغل و شرکت در کنکور
۴. توانایی انتقال و نشر آموخته‌های خود به دیگران

- هدف‌های کلی آموزش درس علوم اجتماعی**
پیش‌دانشگاهی رشته ادبیات و علوم انسانی
۱. آشنایی با نحوه‌ی شکل‌گیری و ویژگی‌های نظم جهانی
 ۲. درک روابط متقابل جامعه‌ی ملی و نظام جهانی
 ۳. شناخت ساختار روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی میان جوامع
 ۴. درک آثار روابط بین‌المللی بر حیات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوامع
 ۵. درک روندهای جاری در نظام جهانی (جهانی شدن)
 ۶. آشنایی با نقش و جایگاه ایران اسلامی در نظام جهانی

هدف‌های جزئی

الف) در قلمروی شناختی

۱. آشنایی با مفهوم دولت-ملت (جامعه) و ویژگی‌های آن
۲. آشنایی با نحوه‌ی ارتباط جوامع با یکدیگر و درک روابط متقابل میان جوامع
۳. شناخت نحوه‌ی شکل‌گیری نظام جهانی یا نظام بین‌الملل
۴. شناخت نحوه‌ی شکل‌گیری اقتصاد جهانی
۵. آشنایی با شرکت‌های چندملیتی
۶. آشنایی با مفهوم جهانی شدن و جهانی‌سازی اقتصاد
۷. آشنایی با مفهوم دهکده‌ی جهانی
۸. شناخت جهانی شدن فرهنگی
۹. شناخت انواع نابرابری‌ها در جهان و علل آن
۱۰. درک روابط متقابل میان جوامع گوناگون و نظام جهانی

۱۱. درک آثار روابط بین‌الملل بر حیات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوامع
۱۲. درک جایگاه و نقش جامعه‌ی ملی در نظام جهانی
۱۳. تعمیق شناخت سازمان‌های بین‌المللی و نقش آن‌ها
۱۴. آشنایی با تأثیرات انقلاب اسلامی در نظام جهانی
۱۵. درک تأثیرات بازگشت به اسلام و فرهنگ خودی در توسعه ایران و اصلاح نظام جهانی

(ب) در قلمروی نگرشی

۱. ایجاد و تقویت علاقه نسبت به شناخت و تحلیل مسائل اجتماعی
۲. کسب روحیه‌ی احترام به جامعه‌ی ملی
۳. کسب روحیه‌ی برادری، تعاون و همبستگی فرهنگی و ملی با افراد جامعه
۴. کسب روحیه‌ی پاسداری از استقلال کشور
۵. کسب روحیه‌ی نقادی نسبت به نظام جهانی
۶. کسب روحیه در جهت نفی هرگونه ستمگری و ستم‌پذیری
۷. کسب گرایش مثبت نسبت به ارزش‌های انقلاب اسلامی
۸. علاقه‌مندی نسبت به سرمایه‌های فرهنگی، دینی و ملی و نگرش منفی نسبت به عوامل فرهنگی مهاجم

(ج) قلمروی مهارتی

۱. توانایی تجزیه و تحلیل پدیده‌های اجتماعی
۲. کسب مهارت‌های فرایند تفکر
۳. کسب مهارت‌های ارتباطی و گروهی
۴. کسب توانایی ارزیابی ارتباط متقابل جامعه‌ی ملی و نظام جهانی

۵. توانایی تشخیص دوستان و دشمنان ایران اسلامی
۶. مشارکت در برنامه‌های ملی

کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی علوم اجتماعی

- این کتاب‌ها را می‌توان به پنج گروه عمده تقسیم کرد:
الف) کتاب‌های دانش‌افزایی برای معلمان جامعه‌شناسی
ب) کتاب‌های مهارتی و روشی
ج) کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی برای دانش‌آموزان
د) کتاب‌های کار و تمرین و فعالیت
هـ) کتاب‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
در تألیف کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی توصیه می‌شود،
مؤلفان به منظور تدوین کتاب‌های مطلوب، ویژگی‌ها و معیارهای عام و
خاص توصیه شده را مدنظر قرار دهند.

ویژگی‌های عمومی کتاب‌های آموزشی در زمینه علوم اجتماعی

الف) جنبه‌ی فیزیکی

۱. جذاب و برانگیزنده بودن شکل ظاهری و فیزیکی کتاب برای مخاطب
۲. تناسب ابعاد و قطع کتاب با شرایط سنی مخاطب
۳. برانگیزنده بودن نوع صفحه‌آرایی برای مخاطب
۴. استفاده از محرک‌های بصری جذاب در طرح روی جلد

۵. برخورداری از ساختار منطقی به لحاظ داشتن: شناسنامه، مقدمه، معرفی اثر، بیان اهمیت موضوع، بیان هدف‌ها، فصل‌بندی مناسب، منابع، مآخذ و واژه‌نامه

ب) جنبه‌ی نوشتاری

۱. استفاده از واژگان و جملات متناسب با سن مخاطب
۲. رعایت اصل سادگی و روانی در بیان موضوعات
۳. رساندن پیام از طریق واژگان کمتر
- ۴ استفاده از زبان خاص هر موضوع
۵. انطباق با رسم‌الخط مورد قبول وزارت آموزش و پرورش

ج) جنبه‌ی محرک‌های بصری

۱. استفاده‌ی به‌جا از محرک‌های بصری گوناگون و موردنیاز
۲. رعایت ملاحظات ارزشی در انتخاب محرک‌ها
۳. توازن در توجه به جنسیت‌ها
۴. بومی بودن تصویرها
۵. ارتباط تصویرها با متن
۶. رعایت تنوع هنری

د) جنبه‌ی محتوایی

۱. ارتباط با نیازهای مخاطب
۲. صحت و اعتبار علمی
۳. انسجام مطالب و پرهیز از ارائه‌ی داده‌های پراکنده
۴. ارتباط با هدف‌های آموزش و پرورش در حوزه‌ی موردنظر
۵. توجه به مسائل ارزشی

۶. توجه به مسائل اجتماعی

هـ) جنبه‌ی روشی

۱. تنوع در روش‌های ارائه
۲. توجه به فعالیت‌های فکری متنوع
۳. تسهیل و توسعه یادگیری
۴. استفاده از مثال‌ها، شواهد و مقایسه‌ها

ویژگی‌های اختصاصی در تألیف کتاب‌های آموزشی در

حوزه‌ی علوم اجتماعی

۱. بیان موضوعات به شیوه‌ی تحلیلی
۲. قابلیت کاربرد اجتماعی
۳. ارتباط محتوا با سیاست‌های کلان جامعه
۴. فراگیر بودن موضوع به گونه‌ای که عموم مخاطبان را دربرگیرد.
۵. عدم مغایرت با نظام ارزشی جامعه
۶. طرح موضوع با توجه به ابعاد گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه
۷. ارتباط محتوا با زندگی و محیط اجتماعی مخاطب
۸. تأکید بر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی
۹. توجه به تأثیرات متقابل فرد و جامعه
۱۰. توجه به مصالح و منافع جامعه و ترجیح منافع جامعه بر مصالح فرد
۱۱. توجه به درک و فهم مخاطب در تجزیه و تحلیل موضوعات و مسائل اجتماعی
۱۲. توجه به آموزش مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی از طریق فعالیت‌های گروهی

۱۳. ترغیب دانش‌آموزان برای اصلاح و تغییر جامعه
۱۴. ارتباط با هدف‌های آموزشی
۱۵. تقویت بینش علمی در تحلیل مسائل اجتماعی
۱۶. توجه به شکل‌گیری هویت فردی در ارتباط با دیگران و در زندگی اجتماعی
۱۷. توجه به پرورش روحیه‌ی نقادی نسبت به وضع موجود به منظور ارتقای فرهنگ ملی
۱۸. ایجاد نگرش مثبت نسبت به راه‌های بهنجار در افزایش بهره‌مندی‌های فردی
۱۹. توجه به قابلیت سازگاری انسان با موقعیت‌های اجتماعی متنوع

انواع کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی علوم اجتماعی

۱. کتاب‌های دانش‌افزایی برای معلمان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که برای افزایش و بسط دانش معلمان علوم اجتماعی، در زمینه‌های گوناگون جامعه‌شناسی تألیف می‌شوند.

مصادق‌ها

کتاب‌هایی که مبانی علم، دیدگاه‌ها و نظریه‌های جامعه‌شناسی را تبیین می‌کنند، اصطلاحات و مفاهیم کلیدی علم جامعه‌شناسی را شرح می‌دهند، و یا در ارتباط با جامعه‌شناسی ایران و یا شاخه‌های آن به رشته تحریر درآمده‌اند، از جمله مصادق‌های این‌گونه کتاب‌ها هستند.

هدف‌ها

۱. تبیین مبانی علم جامعه‌شناسی، دیدگاه‌ها و نظریه‌های این علم
۲. تبیین کاربرد علم جامعه‌شناسی در حل مسائل اجتماعی

۳. تحلیل مسائل اجتماعی ایران
۴. ارتقای صلاحیت علمی معلمان علوم اجتماعی در زمینه علوم اجتماعی و شاخه‌های آن

ویژگی‌ها

۱. برخورداری از اعتبار و صحت علمی
۲. بسط و تکمیل هدف‌ها و مفاهیم اساسی برنامه علوم اجتماعی
۳. معرفی مواد و منابع تکمیلی و موردنیاز
۴. ارائه مطالب به شیوه جذاب و گیرا

۲. کتاب‌های پرورش مهارت‌های حرفه‌ای، روش تدریس

و راهنمای معلم

تعریف: کتاب‌هایی هستند که به توسعه‌ی توانایی‌های حرفه‌ای معلمان علوم اجتماعی، در زمینه یادگیری و تدریس آموزش علوم اجتماعی، نظیر مطالعات اجتماعی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی پیش‌دانشگاهی کمک می‌کنند.

مصادق‌ها

کتاب‌های روش تدریس مطالعات اجتماعی، جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی پیش‌دانشگاهی، تربیت اجتماعی، آموزش مهارت‌های اجتماعی و نیز مباحث علوم تربیتی در زمینه‌ی آموزش علوم اجتماعی که هدف آن‌ها تقویت توانایی معلم در به کارگیری روش‌های تدریس، طراحی و اجرای فعالیت‌های یاددهی-یادگیری در حوزه آموزش علوم اجتماعی است، از جمله مصداق‌های این نوع کتاب‌ها هستند.

هدف‌ها

۱. تقویت توانایی‌ها و مهارت‌های معلم در هدایت فعالیت‌های یاددهی – یادگیری، با تأکید بر رویکردها و هدف‌های برنامه‌ی درسی علوم اجتماعی
۲. توجه دادن معلمان به اهمیت روان‌شناسی یادگیری، فناوری (تکنولوژی) آموزشی و فنون تدریس در آموزش مهارت‌های اجتماعی و علوم اجتماعی
۳. روزآمد کردن دانش معلمان در خصوص روش‌های تدریس در حوزه‌ی علوم اجتماعی

ویژگی‌ها

۱. کمک به بهبود فرآیند تدریس معلمان و تدریس مفاهیم درسی در حوزه‌ی علوم اجتماعی
۲. افزایش توانمندی معلم به منظور طراحی فعالیت‌های کلاسی برای دانش‌آموزان
۳. پشتیبانی از روش‌های تدریس، متناسب و مرتبط با هدف‌های برنامه‌ی درسی
۴. تبیین محتوا، اصول و مبانی برنامه‌ی درسی برای معلمان
۵. معرفی مواد و منابع حرفه‌ای و مورد نیاز معلمان برای آموزش علوم اجتماعی (مطالعات اجتماعی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی پیش‌دانشگاهی)
۶. مطرح کردن روش‌های تدریس، متناسب با تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

۳. کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی برای دانش‌آموزان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که به ارائه‌ی اطلاعات فراتر از چارچوب‌های کتاب و برنامه‌ی درسی می‌پردازند و می‌توانند به عنوان کتاب منبع و مرجع، مورد استفاده‌ی دانش‌آموزان قرار گیرند. این کتاب‌ها عموماً جنبه‌ی خودآموز دارند و با هدف تکمیل و توسعه‌ی دانش مخاطبان، در زمینه‌ی هدف‌های برنامه و ترویج دانش تولید می‌شوند.

هدف‌ها

۱. ارائه‌ی مجموعه‌ای مدون از دانش در حوزه‌ی علوم اجتماعی به مخاطبان
۲. بسط هدف‌های آموزشی که یادگیری آن‌ها از اولویت اول و یا دوم برخوردار است.
۳. توجه به نیازهای بومی و منطقه‌ای در حوزه‌ی علوم اجتماعی
۴. فراهم کردن فرصت مجدد برای آموزش‌های تکمیلی و جبرانی و پر کردن خلاءهای احتمالی
۵. بیان محتوای درس‌ها با روش‌های متنوع و متفاوت
توجه شود که در این زمینه، از پاسخ به سؤالات متن درس و فعالیت‌ها پرهیز شود، زیرا از تحقق هدف‌های آموزشی مورد نظر در کتاب‌های درسی مانع می‌شود.

ویژگی‌ها

۱. تکمیل و تقویت هدف‌های برنامه‌ی درسی
۲. تکمیل آموزش‌های رسمی
۳. تعامل با دانش‌آموز
۴. تحریک کنجکاوی دانش‌آموزان در حوزه‌ی علوم اجتماعی

۵. کمک به تربیت اجتماعی دانش‌آموزان در حوزه‌ی علوم اجتماعی
۶. تقویت روحیه‌ی همیاری، تعاون، مشارکت‌جویی و مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان
۷. هدفمند بودن در ارائه‌ی اطلاعات علمی
۸. کمک به رشد و توسعه‌ی سواد علمی
۹. انتقال مفاهیم، تعمیم‌ها و واقعیت‌ها به همراه استدلال
۱۰. توجه به این‌که محتوای آن‌ها از لحاظ علمی مورد نیاز دانش‌آموزان باشد.

مصادق‌ها

هر کتابی است که عمدتاً به بسط هدف‌ها و محتوای درس‌ها بپردازد، در این کتاب‌ها، ترویج دانش و یا آموزش یک موضوع بر تمرین غلبه دارد. در ارائه محتوا، مؤلفان ممکن است از قالب‌های متفاوتی مانند شعر، داستان، سرگرمی، بازی و معما استفاده کنند.

۴. کتاب‌های کار، تمرین و فعالیت دانش‌آموزان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که به منظور تعمیق، توسعه و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان در چارچوب برنامه‌ی درسی و اصول ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران تهیه می‌شوند.

هدف‌ها

۱. تعمیق آموخته‌های دانش‌آموزان در ارتباط با مطالب کتاب و برنامه‌ی درسی
۲. ایجاد زمینه برای تقویت مهارت‌های یادگیری و چیرگی در زمینه‌های موردنظر هدف‌های آموزشی

۳. ایجاد فرصت مجدد برای آموزش عمیق‌تر، تمرین آموخته‌ها و غنی‌سازی آموزش و یادگیری مخاطبان
۴. استفاده از مثال‌های کاربردی در زندگی روزمره و پرورش مهارت‌های اجتماعی، هنری و خلاق
۵. استمرار بخشیدن به فرایند یادگیری در منزل
۶. ایجاد تنوع در ارائه‌ی تمرین‌ها به گونه‌ای که آموزش و یادگیری از حالت کلیشه‌ای آن خارج شود.

ویژگی‌ها

۱. هماهنگی با هدف‌ها و مفاهیم اساسی برنامه‌ی درسی
۲. پیشنهاد تمرین و فعالیت برای حیطه‌ها و هدف‌های گوناگون یادگیری
۳. استفاده از سؤال‌های واگرا در جهت پرورش و تقویت خلاقیت در دانش‌آموزان
۴. فراهم آوردن فرصت‌هایی برای کاربرد یافته‌های عملی در میدان عمل
۵. فراهم آوردن فرصت‌هایی برای همیاری و تعاون، ضمن توجه به یادگیری مشارکتی برای انجام کار گروهی
۶. استفاده از انواع فعالیت‌های متنوع، از جمله رسم شکل، تکمیل جدول و پازل و فعالیت‌های عملی و هنری
۷. تقویت مهارت‌های تفکر و فراهم آوردن فرصت‌هایی برای اندیشیدن و فکر کردن
۸. مواجه ساختن مخاطبان با معما، پرسش و مسئله
۹. استفاده از قالب‌های جذاب، مثل بازی و سرگرمی در ارائه‌ی سؤال و تمرین

۱۰. هدایت و راهنمایی برای رسیدن به پاسخ‌های درست سؤالات و فعالیت‌های کتاب درسی

مصادق‌ها

کتاب‌هایی که امروزه در بازار نشر با نام‌هایی مانند دفتر تمرین، کتاب کار و فعالیت دیده می‌شوند، مصداق‌های این‌گونه کتاب‌ها هستند. (تذکر: برخی از کتاب‌های موجود، به پاسخ سؤالات و فعالیت‌های کتاب پرداخته‌اند که این امر تحقق هدف‌های آموزش کتاب‌های درسی را خدشه‌دار می‌کند و باید از آن‌ها پرهیز شود).

۵. کتاب‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که با هدف استفاده معلم در ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران در کلاس درس تولید می‌شوند.

هدف‌ها

۱. تولید آزمون‌های نمونه و مجموعه‌ی خزانه‌ی سؤال
۲. تولید آزمون‌های دارای اعتبار و روایی
۳. بهره‌گیری در ارزشیابی تکوینی و پایانی توسط معلمان در کلاس‌های درس
۴. مطالعه در خصوص عملکرد مدرسه‌ها و بررسی میزان نیل به هدف‌های آموزشی
۵. تهیه چک لیست‌های مناسب برای انجام ارزشیابی‌های مستمر

مصادق‌ها

هر کتابی که تحت عنوان آزمون‌های استاندارد منتشر می‌شود، این نوع کتاب‌ها عمدتاً توسط وزارت آموزش و پرورش، سازمان‌های آموزش و پرورش، مراکز ارزشیابی و یا اداره امتحانات تولید می‌شوند.

ویژگی‌ها

۱. تناسب آزمون‌ها با هدف‌های گوناگون آموزشی
۲. طراحی آزمون‌ها با توجه به سطوح متفاوت یادگیری در حیطه‌های شناختی، مهارتی و نگرشی
۳. تنوع و نوآوری در طراحی آزمون‌ها
۴. توجه به توانایی‌های فردی دانش‌آموزان
۵. پرهیز از ارائه‌ی مستقیم پاسخ به مسئله‌ها و تمرین‌ها

عنوان‌ها و موضوعات درس مطالعات اجتماعی پایه‌ی اول دوره‌ی آموزش متوسطه

۱. شکل‌گیری زندگی اجتماعی: شناخت محیط اجتماعی، شکل‌گیری گروه، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی، رابطه گروه‌ها با یکدیگر، تأثیرات گروه بر فرد، و آسیب‌های گروه
۲. نظام اجتماعی: نقش اجتماعی، وابستگی متقابل نقش‌ها، نظام اجتماعی، ارتباط نظام‌های اجتماعی با یکدیگر، و نظام اجتماعی و فرد.
۳. نظام خانواده: خانواده یک نظام اجتماعی، خانواده و نظام اجتماعی کل، خانواده و فرد، و آسیب‌های نظام خانواده

۴. نظام اقتصادی: مفهوم نظام اقتصادی، اجزای نظام اقتصادی، رابطه نظام اقتصادی با عوامل و نظام‌های دیگر، نظام اقتصادی و نظام اجتماعی کل، نظام اقتصادی و فرد، و آسیب‌های نظام اقتصادی.

۵. نظام سیاسی: مفهوم نظام سیاسی، انواع نظام‌های سیاسی، نظام سیاسی ایران، مشارکت سیاسی، انتخابات نظام سیاسی و نظام‌های اجتماعی دیگر و آسیب‌های نظام سیاسی.

عنوان‌ها و موضوعات درس‌های جامعه‌شناسی در پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش متوسطه

سال دوم

۱. مفهوم نقش: نقش اجتماعی چیست؟ پیدایش نقش‌ها، انتظارات نقش، تأثیر نقش‌ها در زندگی، چرا افراد نقش خود را به خوبی ایفا نمی‌کنند؟ ابهام نقش، تعارض نقش‌ها، عدم آشنایی با وظایف نقش، دلزدگی از نقش، عدم تناسب ویژگی‌ها و توانایی‌های افراد با نقش، و نقش و گرانباری نقش و پیامدهای آن.

۲. انتخاب همسر: اهمیت ازدواج، الگوی ازدواج مبتنی بر علاقه‌ی صرف، الگوی ازدواج براساس ارزیابی عاقلانه، و الگوی ازدواج براساس انتخاب والدین.

۳. مزایا و نابرابری‌های اجتماعی: مزایای اجتماعی چیست؟ مهم‌ترین مزایای اجتماعی، مزایای اجتماعی که به صورت نابرابر تقسیم شده است، ناعادلانه دانستن شرایط نابرابر در بهره‌مندی از مزایای اجتماعی، پیامدهای ناعادلانه بودن بهره‌مندی از مزایای اجتماعی، برابر یا نابرابری، و چگونه می‌توانیم بر سهم خود از مزایای اجتماعی بیفزاییم.

۴. هویت: هویت چگونه ساخته می‌شود و تغییر می‌کند؟ چرا هویت افراد تغییر می‌کند و هویت خود را چگونه می‌توانیم بسازیم؟

سال سوم

۱. هویت‌یابی: چگونگی حفظ هویت، تشکیل گروه‌های مدنی، هویت ملی و عناصر تشکیل‌دهنده‌ی آن، کیفیت ارزیابی فرد از هویت ملی و پیامدهای اهانت به هویت‌های ملی.

۲. حقوق و تکالیف: گروه‌های مدنی، پیامد مثبت وجود گروه‌های مدنی، حقوق و تکالیف افراد در گروه‌های مدنی، و عوامل ناسازگاری در اعضای گروه‌های مدنی.

۳. بهره‌مندی‌های مزایای اجتماعی: موقعیت خانواده در جامعه و اثر آن بر میزان بهره‌مندی‌ها، موقعیت گروه در جامعه و اثر آن بر میزان بهره‌مندی‌ها، تحرک اجتماعی و بهره‌مندی و عوامل تحرک اجتماعی.

۴. کنش: کنش و مفهوم آن، انتخاب شغل با توجه به آزادی‌ها و محدودیت‌های اجتماعی، کنش فرد و تأثیرات ناخواسته‌ی آن بر شغل، مشارکت فرد در کنکور با توجه به آزادی‌ها و محدودیت‌های اجتماعی، کنش فرد و تأثیرات ناخواسته‌ی آن بر کنکور، اوقات فراغت با توجه به آزادی‌ها و محدودیت‌های اجتماعی، کنش فرد و تأثیرات ناخواسته‌ی آن بر تولید مصرف، هویت‌یابی با توجه به آزادی‌ها و محدودیت‌های اجتماعی، کنش فرد در ترکیب با کنش دیگران و پیامدهای ناخواسته‌ی آن، مشارکت فرد با توجه به آزادی‌ها و محدودیت‌های اجتماعی و کنش فرد و تأثیرات ناخواسته‌ی آن بر مشارکت فرد.

مسائل و موضوعات اجتماعی برای معلمان، دانش‌آموزان،

جوانان و خانواده‌ها

۱. بی‌کاری و اشتغال

۲. تعارض فرهنگی بین ارزش‌های خانه و جامعه

۳. کثرت داوطلبان کنکور و محدودیت پذیرش (مسئله‌ی کنکور)
۴. عدم تعامل بین رشد جمعیت و ایجاد فرصت‌های شغلی
۵. رشد بی‌رویه جمعیت و تبعات ناشی از آن
۶. مشکل گذران ایام فراغت
۷. عدم تعادل بین نظام آموزشی و نظام تقسیم کار اجتماعی
۸. عدم تطابق آموزش با نیازهای جامعه
۹. عدم تعادل بین ارزش‌های نسل جدید و نسل قدیم
۱۰. افت تحصیلی
۱۱. عدم تعادل میان هدف‌های فرهنگی و راه‌های نیل به آن
۱۲. تعارض ارزشمندی تحصیلات دبیرستانی و نبود فرصت‌های شغلی برای فارغ‌التحصیلان
۱۳. پیامدهای برنامه‌های ماهواره‌ای و تعارض و دگرگونی ارزش‌ها
۱۴. علل قانون شکنی
۱۵. دوگانگی فرهنگی (سنتی و مدرن)
۱۶. فرار مغزها
۱۷. تورم
۱۸. استخدام نابه‌جا
۱۹. مسئله‌ی طلاق (به عنوان علت و معلول)
۲۰. مهاجرت
۲۱. از خودبیگانگی
۲۲. غربزدگی
۲۳. مشکل اشتغال زنان
۲۴. توزیع نابرابر ثروت
۲۵. اعتیاد (به عنوان علت و معلول)
۲۶. فقر

۲۷. رشد مشاغل کاذب
۲۸. عدم تناسب بین ساختار سنتی و لوازم توسعه
۲۹. بحران هویت‌یابی نوجوانان و جوانان
۳۰. علل انحرافات جنسی در نوجوانان
۳۱. مشکل سوادآموزی زنان
۳۲. تأثیرات موضوعات خشونت‌آمیز در رسانه‌های گروهی بر رفتار کودکان
۳۳. مشکلات ارتباطی نوجوانان با خانواده
۳۴. مشکلات ارتباط آموزش عالی با تحقیق، توسعه و تربیت‌نیروی انسانی
۳۵. روح استقلال‌طلبی جوانان
۳۶. مشکل پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها در خانواده
۳۷. مشکلات اعزام دانشجو به خارج
۳۸. مشکلات شغلی نوجوانان
۳۹. مشکلات جوانان در همسرگزینی و ازدواج
۴۰. علل خلافتکاری و بزهکاری در نوجوانان
۴۱. علل ناسازگاری زوجها
۴۲. خصوصیات اقوام ایرانی
۴۳. علل خودکشی
۴۴. بررسی علل تصادف رانندگی
۴۵. علل و نوع بی‌انضباطی در نوجوانان
۴۶. علل رکود صادرات
۴۷. علل عدم گرایش مطالعه و مراجعه به کتابخانه
۴۸. بررسی تغییرات سن متوسط ازدواج و اثرات جمعیتی و اقتصادی آن
۴۹. علل و عوامل رضایت شغلی

۵۰. علل ترک تحصیل دختران پس از دوره‌ی راهنمایی
۵۱. علل فرار از خانه در دختران و پسران نوجوان
۵۲. علل گرایش داوطلبان کنکور به رشته‌ی پزشکی
۵۳. علل رکود و عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی در ایران
۵۴. بررسی علل انحرافات سیاسی نوجوانان و جوانان
۵۵. تنگناهای موجود در اطلاع‌رسانی
۵۶. تهاجم فرهنگی
۵۷. راهنمای شغلی
۵۸. مشکلات اساسی در نظام اداری
۵۹. علل دروغ‌گویی و نحوه‌ی پیگیری آن
۶۰. مقوله‌ی امتحان
۶۱. مشکلات ناشی از بوروکراسی

پرسش‌نامه ارزشیابی ویژگی‌های عمومی کتاب‌های کمک‌آموزشی

حوزه‌ی علوم اجتماعی

نام کتاب:

نویسنده / مترجم:

ناشر:

کد:

ردیف	ویژگی‌ها	۱ بسیار کم	۲ متوسط	۳ زیاد	۴ بسیار زیاد
۱ جنبه فیزیکی					
۱/۱	جذاب و برانگیزنده بودن شکل ظاهری و فیزیکی کتاب برای مخاطب				
۱/۲	تناسب ابعاد و قطع کتاب با شرایط سنی مخاطب				
۱/۳	برانگیزنده بودن نوع صفحه‌آرایی برای مخاطب				
۱/۴	استفاده از محرک‌های بصری جذاب در طرح روی جلد				
۱/۵	برخورداری از ساختار منطقی به لحاظ داشتن: شناسنامه، مقدمه، معرفی اثر، بیان اهمیت موضوع، بیان هدف، فصل‌بندی مناسب، منابع و مأخذ و واژه‌نامه				
۲ جنبه نوشتاری					
۲/۱	استفاده از واژگان و جملات متناسب با سن مخاطب				
۲/۲	رعایت اصل سادگی و روانی در بیان موضوعات				
۲/۳	رساندن پیام از طریق واژگان کمتر				
۲/۴	استفاده از زبان خاص هر موضوع				
۲/۵	انتخابی با رسالت‌مورد قبول وزارت آموزش و پرورش				
۳ جنبه محرک‌های بصری					
۳/۱	استفاده، به‌جا و مناسب از محرک‌های بصری گوناگون و مورد نیاز				
۳/۲	رعایت ملاحظات ارزشی در انتخاب محرک‌ها				
۳/۳	توازن در توجه به چسبیت				
۳/۴	بومی بودن تصویرها				
۳/۵	ارتباط تصویرها با متن				
۳/۶	رعایت تنوع هنری				
۴ جنبه‌ی محتوایی					
۴/۱	ارتباط با نیازهای مخاطب				
۴/۲	صحت و اعتبار علمی				
۴/۳	انسجام مطالب و پرهیز از داده‌های پراکنده				
۴/۴	ارتباط با هدف‌های آموزش و پرورش در حوزه‌ی مورد نظر				
۴/۵	توجه به مسائل ارزشی				
۴/۶	توجه به مسائل اجتماعی				
۵ جنبه‌ی روشی					
۵/۱	تنوع در روش‌های ارائه				
۵/۲	توجه به فعالیت‌های فکری متنوع				
۵/۳	تسهیل و توسعه‌ی یادگیری				
۵/۴	استفاده از مثال‌ها، شواهد و مقایسه‌ها				
جمع					
جمع کل					

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی ویژگی‌های کتاب‌های دانش‌افزایی برای

معلمان در حوزه‌ی علوم اجتماعی

نویسنده / مترجم:

نام کتاب:

کد:

ناشر:

۱	۲	۳	۴	۵	ویژگی‌ها	ردیف
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد		
					دانش پایه‌ی معلم را برای درک بهتر محتوای علوم اجتماعی دوره‌ی دبیرستان تقویت می‌کند.	۱
					با نیازهای حرفه‌ای معلم علوم اجتماعی مرتبط هستند.	۲
					با مسائل اجتماعی جامعه ارتباط دارند.	۳
					اطلاعات آن‌ها به روز هستند.	۴
					مفاهیم و اصطلاحات با زبان قابل فهم بیان شده‌اند.	۵
					از مثال‌های مناسب استفاده شده است.	۶
					موضوعات به شیوه‌ی تحلیلی بیان شده‌اند.	۷
					محتوا با نظام ارزشی جامعه هم‌سویی دارد.	۸
					موضوعات مورد بحث از ابعاد گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تبیین شده‌اند.	۹
					روابط متقابل فرد با جامعه را تبیین می‌کنند.	۱۰
					به بسط هدف‌های دانشی، مهارتی و نگرشی علوم اجتماعی کمک می‌کنند.	۱۱
					با هدف‌های آموزش علوم اجتماعی در دوره متوسطه ارتباط دارند.	۱۲
					مواد و منابع تکمیلی موردنیاز به معلمان معرفی شده است.	۱۳
					اطلاعات با روش‌های تازه و جذاب بیان شده‌اند.	۱۴
					محتوا از اعتبار و صحت لازم برخوردار است.	۱۵
					جمع	
					جمع کل	

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی ویژگی‌های کتاب‌های پرورش مهارت‌های
حرفه‌ای، روش تدریس و راهنمای معلم در حوزه‌ی علوم اجتماعی

نام کتاب:

نویسنده / مترجم:

ناشر:

کد:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	روش‌های پیشنهادی، امکان حصول هدف‌های آموزشی را فراهم می‌کنند.					
۲	به مهارت‌های قبل، ضمن و بعد از تدریس توجه کرده‌اند.					
۳	توانمندی‌های معلم علوم اجتماعی را در انجام فعالیت‌های کلاس افزایش می‌دهند.					
۴	نحوه‌ی ارزشیابی از هدف‌های آموزشی را به شکل مناسبی بیان می‌کنند.					
۵	پیشنهاد‌های مناسبی در زمینه‌ی طراحی آموزشی برای هر درس ارائه می‌دهند.					
۶	تمرین‌های مناسبی از نکات و مفاهیم کتاب را برای استفاده در کلاس ارائه می‌کنند.					
۷	مواد و منابع حرفه‌ای مورد نیاز معلمان درخصوص آموزش درس‌های علوم اجتماعی معرفی شده‌اند.					
۸	پاسخ سؤالات و فعالیت‌های مطرح شده در کتاب داده شده است.					
۹	به نحوه‌ی استفاده‌ی صحیح از وسایل دیداری و شنیداری و رسانه‌ها در آموزش علوم اجتماعی توجه شده است.					
۱۰	اصول و مبانی برنامه‌ی درسی علوم اجتماعی در دوره متوسطه برای معلمان تبیین و تفسیر شده است.					
۱۱	محتوای کتاب موجب تقویت توانایی معلم در زمینه روش تدریس می‌شود.					
۱۲	محتوای کتاب توانایی معلم را در زمینه ارزشیابی از هدف‌های شناختی، مهارتی و نگرشی افزایش می‌دهد.					
۱۳	محتوای کتاب توانمندی معلم را در زمینه‌ی طراحی فعالیت‌های کلاسی - گروهی و انفرادی - افزایش می‌دهد.					
۱۴	نوآوری در روش‌های پیشنهادی دیده می‌شود.					
۱۵	انعطاف در روش‌های پیشنهادی، با توجه به شرایط متفاوت دانش‌آموزان، معلمان، مدرسه‌ها و مناطق گوناگون دیده می‌شود.					
	جمع					
	جمع کل					

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی ویژگی‌های کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی برای دانش‌آموزان در حوزه‌ی علوم اجتماعی

نویسنده / مترجم:

نام کتاب:

کد:

ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد
۱	مطالب ارائه شده، هدف‌های آموزش درس علوم اجتماعی را تکمیل می‌کنند.					
۲	محتوا با مسائل اجتماعی موجود در جامعه ارتباط دارد.					
۳	قدرت تجزیه و تحلیل دانش‌آموزان را در زمینه‌ی مسائل اجتماعی پرورش می‌دهند.					
۴	مطالب ارائه شده، در زندگی فردی دانش‌آموز کاربرد دارند.					
۵	مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی را در دانش‌آموزان پرورش می‌دهند.					
۶	دانش‌آموزان را به اصلاح و تغییر رفتار فردی و اجتماعی ترغیب می‌کنند.					
۷	بینش علمی دانش‌آموزان را در تحلیل مسائل اجتماعی تقویت می‌کنند.					
۸	روحیه‌ی نقادی نسبت به وضع موجود را در دانش‌آموز تقویت می‌کنند.					
۹	دانش‌آموزان را به انجام رفتارهای جمعی و شرکت در کار گروهی ترغیب می‌کنند.					
۱۰	دانش‌آموز را به اتخاذ رفتارهای بهنجار ترغیب می‌کنند.					
۱۱	به رشد و توسعه‌ی سواد علمی دانش‌آموزان کمک می‌کنند.					
۱۲	محتوای آن‌ها از لحاظ علمی مورد نیاز دانش‌آموزان است.					
	جمع					
	جمع کل					

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی ویژگی‌های کتاب‌های کار و تمرین و
فعالیت دانش‌آموزان در حوزه‌ی علوم اجتماعی

نویسنده/ مترجم:

نام کتاب:

کد:

ناشر:

۱	۲	۳	۴	۵	ویژگی‌ها	ردیف
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد		
					تمرین‌ها و آزمون‌ها با هدف‌ها و محتوای برنامه مرتبط هستند.	۱
					در طراحی آزمون‌ها و تمرین‌ها، تنوع و خلاقیت دیده می‌شود.	۲
					تمرین‌ها و آزمون‌ها هدف‌های آموزشی و مفاهیم اساسی کتاب را زیرپوشش قرار می‌دهند.	۳
					فعالیت‌های طراحی شده دانش‌آموزان را در درک بهتر مفاهیم، حقایق، اصول و نظریات به کار رفته در برنامه‌ی درسی کمک می‌کنند.	۴
					فعالیت‌های طراحی شده، به لحاظ سهولت در اجراء عملی هستند.	۵
					در فعالیت‌های طراحی شده، مهارت‌های فرایند تفکر تقویت می‌شوند و فرصت‌هایی برای اندیشیدن و فکر کردن فراهم می‌آیند.	۶
					فعالیت‌ها از مسائل زندگی روزمره گرفته شده‌اند.	۷
					جمع	
					جمع کل	

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی ویژگی‌های کتاب‌های سنجش و ارزشیابی
پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در حوزه‌ی علوم اجتماعی
نام کتاب: نویسنده / مترجم:
ناشر: کد:

ردیف	ویژگی	۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد
۱	مجموعه‌ی مناسبی از پرسش‌ها با توجه به هدف‌های برنامه تدارک دیده‌اند.					
۲	از انواع آزمون‌های کوتاه پاسخ، چهار گزینه‌ای، انشایی و واگرا استفاده کرده‌اند.					
۳	هدف‌های آموزشی فصل‌ها و درس‌ها را زیر پوشش قرار می‌دهند.					
۴	پرسش‌هایی را تدارک دیده‌اند که پاسخ به آن‌ها مستلزم اندیشیدن، کاوشگری و تحقیق کتابخانه‌ای است.					
۵	نوآوری در طراحی آزمون‌ها دیده می‌شود.					
۶	پرسش‌ها از اعتبار و روایی برخوردارند.					
۷	پرسش‌ها و تمرین‌ها با توجه به سطوح متفاوت هدف‌های شناختی، نگرشی و مهارتی طراحی شده‌اند.					
۸	برای طرح آزمون‌های پیشرفت تحصیلی (مستمر و پایانی) در چارچوب هدف‌های برنامه‌ی درسی، در معلمان توانایی و مهارت ایجاد می‌کنند.					
	جمع					
	جمع کل					

مجموعه راهنماهای تولید کتاب‌های آموزشی می‌کوشد تا یافته‌های علمی کاربردی و دیدگاه‌ها صاحب‌نظران درباره‌ی سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی را برای استفاده‌ی نویسندگان، ناشران و سایر پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی ارائه کند.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک‌آموزشی
دبیرخانه سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی
<http://samanketab.roshdmag.ir>